

**DUS-ÎNTORS, RUTE ALE PERSONAJULUI
ÎN SPAȚIUL LITERAR (ROMANUL COPIII DE
PE VOLGA, DE GUZEL IAHINA)
GUZEL IAHINA'S "MY CHILDREN" –
THE BACK AND FORTH VOYAGE OF
THE CHARACTER IN THE LITERARY SPACE**

Maria HOLHOȘ

Centrul de Cercetare a Imaginarului *Speculum*/ Centre for the
research of the imaginary *Speculum*
Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia/ “1 Decembrie 1918”
University of Alba Iulia
email: holhos_maria@yahoo.com

Andra Gabriela HOLHOȘ

Centrul de Cercetare a Imaginarului *Speculum*/ Centre for the
research of the imaginary *Speculum*
Sports High School, Alba Iulia
email: andra_g_avram@yahoo.com

Abstract: *Jakob Ivanovici Bach, the main character of the novel “My Children” by Guzel Iahina, impresses the reader by the dominant back and forth journeys made in the evolution of the action. Gradually, the novel combines representations of concrete geographic realities with spaces situated under the grand impact of imaginary. It passes from the factual, olfactory, auditory or visual reality to an imaginary geography reflected on a troubled historical period that is the beginning of bolshevism. Bach, a German teacher in Gnadental, a colony on the bank of the river Volga, helped by a remarkable emotional trait of his nature, lives in a certain special way his reference to space. Tormented by the desire to have his own space, an absolute refuge, far away from any external threat, he is forced to spend most of his life on back and forth*

Călătorii în imaginarul literar

journeys in order to survive. The space structures of the novel can be perceived in their multidimensional aspect through those departures and coming-backs materialized in: routine travel, travel of adjustment to a fairy tale realm, travel of returning to the native space, of acceptance of an unknown space, travel to discover the space metamorphosis or an uncompleted travel.

Keywords: space; journey or route; back and forth; reality; imaginary.

Romanul *Copiii de pe Volga* (2018) al autoarei ruse de etnie tătară, Guzel Iahina, a fost apreciat, la fel ca romanul de debut, *Zuleiha deschide ochii* (2015), cu premii în țară (Bołșaia Kniga, 2019, Premiul al III-lea; tot în 2019, Premiul cititorului) și în străinătate (în 2019, Marele Premiu Ivo Andrić). Dedicat bunicului, profesor de limba germană în mediul rural, autoareaz surprinde prin acest roman viața coloniei germane Gnadental în perioada 1920-1930, după instaurarea bolșevismului în Rusia. Complexitatea evenimentelor politice din această perioadă este prezentată ca un comentariu critic, fără obsesia pentru acuratețea detaliilor istorice, favorizează apartenența operei la categoria *literatura reflexivă despre istorie* care „funcționează ca un metatext al pre-textului furnizat de istorie/realitate” (Braga, 2020: 78).

Titlul romanului primește o valență istorică, face trimitere indirectă la o reformă a împărătesei Ecaterina a II-a (Manifestele din 1762 și 1763) prin care germanii și alte naționalități sunt invitați să se stabilească în Rusia. Dintre privilegiile promise mai determinante erau: eliberarea de serviciul militar, autonomie, ajutor financiar, scutiri de impozite, treizeci de hectare pentru fiecare familie stabilită în Rusia, păstrarea limbii materne, a culturii și religiei. Ecoul acestei invitații a fost îmbucurător, în primii cinci ani de la semnarea manifestul au venit aproximativ treizeci de mii de

2, „Bunicul a fost profesor de germană, de la el mi se trage interesul față de această limbă. Mai târziu am devenit eu însămi profesoară de germană (după terminarea institutului pedagogic), am lucrat toată viața cu companii germane și la proiecte germane. Așa că limba germană este una din marile mele iubiri” (Grădinaru, 27 aprilie 2020).

Călătorii în imaginarul literar

persoane, în majoritate etnici germani, stabiliți ulterior lângă Sankt Petersburg, la nordul Mării Negre și pe malul fluviului Volga³, unde au fondat peste o sută de sate. Formula de adresare folosită de Ecaterina cea Mare (ea însăși fiind germană, născută la Stettin, azi Szczecin în Polonia, cu numele Sophie Augusta Fredericka de Anhalt-Zerbst) la întâmpinarea grupului de etnici germani a fost *Copiii mei*. În romanul semnat de Guzel Iahina se poate atribui o nuanță ironică acestui titlu, având în atenție abuzurile bolșevice și repetatele deportări ale etnicilor germani în prima jumătate a secolului al XX-lea.

Titlul primește și o nuanță anticipativă-afectivă a personajelor-copii, Anntche și Vaska, adoptați și crescuți de profesorul Bach și a căror evoluție este prezentată în roman. Ei ilustrează unele destine ale celor născuți în satele coloniei germane de pe malul fluviului Volga, crescuți după normele statului comunist, așa cum s-a întâmplat cu alți mulți copii ruși despărțiți de părinții lor și instituționalizați pe diferite motive (etnice, religioase, politice).

Profesorul Bach, personajul principal al romanului, surprinde cititorul prin rutele dominante dus-întors parcurse în evoluția acțiunii acestei opere epice. Treptat, romanul îmbină reprezentări ale unor realități geografice concrete cu spații situate sub grandioasa amprentă a imaginarului. De la realitatea haptică, olfactivă, auditivă sau vizuală se trece la o geografie fantastică, grefată pe un zbugiumat segment istoric: instaurarea bolșevismului. Torturat de dorința de a avea un spațiu propriu, un refugiu absolut, situat în afara oricărei amenințări exterioare,

3 După victoria Revoluției ruse din 1917 a fost proclamată Republica Sovietică Socialistă Autonomă a Germanilor de pe Volga (1924-1942), capitala fiind orașul Engels (Pokrovsk). În timpul războaielor napoleoniene numărul coloniștilor germani depășea o jumătate de million. În perioada 1870-1912 o parte a germanilor de pe Volga au emigrat în Statele Unite sau Canada de teama mobilizării militare. S-au așezat în principal în Marrile Câmpii: Alberta, estul Colorado, Kansas, Manitoba, estul Montana, Nebraska, North Dakota, Saskatchewan. Urmașii acestor emigranți, referindu-se la originea lor, își spun *germani din Rusia*. După 28 august 1941 Stalin a ordonat relocarea către est a cetățenilor de origine germană (istoria-etnicilor-germani-din-rusia, 3.08.2021).

Călătorii în imaginarul literar

este nevoit să-și petreacă cea mai mare parte a vieții pe rute dus-întors pentru a supraviețui. În ansamblul lor, aceste drumuri se transformă, pentru personaj, într-un labirint, un tărâm „al traseelor sinuoase și obstaculare, al răspântiilor imprevizibile...” (Oișteanu, 1989: 263). Structurile spațiale prezente în roman pot fi percepute în pluridimensionalitatea lor prin intermediul acestor plecări și întoarceri concretizate în călătorii: de rutină, de evadare din cotidian, de a descoperi necunoscutul, de acomodare la un tărâm de basm, de reîntoarcere în spațiul natal, de acceptare a unui spațiu necunoscut, de a descoperi metamorfozarea spațiului, de întoarcere spre sine, o călătorie incompletă (spre moarte).

Călătoriile de rutină. Jakob Ivanovici Bach era profesor, *Schulmeister*, în Gnadental, colonie germană de pe malul Volgăi, aflată în inima Povolgiei, și răspundea de educația celor aproximativ șaptezeci de copii din colonie precum și de clopotul localității care suna de trei ori pe zi, la ore fixe: la șase, la douăsprezece și la douăzeci și unul. Prezența profesorului Bach în comunitate era destul de discretă: „avea un glas liniștit, o constituție plăpândă și o înfățișare atât de puțin remarcabilă, că pur și simplu nu găseai nimic de spus despre ea. Ca, de altfel, despre viața lui în general.” (Iahina, 2018: 10). Lecțiile erau desfășurate cu toți elevii, rar se grupau pe vârste pentru diferite activități practice. Monotonia se instalase rapid în sufletul profesorului, singurele momente emoționante erau cele în care preda texte lirice scrise de Novalis, Schiller, Heine, primind prospețime și vigoare în glas. Drumurile scurte din camera profesorului până în sala de clasă, aflată în aceeași clădire, erau dese, mai ales că el făcea focul în sobe și asigura ordinea în școală. Viața profesorului avea să cunoască încă două etape cu drumuri de rutină, străbătute din dorința de a ajuta pe Anna, căreia i se alătură și Vaska.

Călătoriile pentru obținerea laptelui din Gnadental au devenit obișnuințe, salvând viața micuței care s-a născut în mod ciudat în familia profesorului. Bach nota sau ducea direct scrise legende asu alteori explicații despre colonia natală și zonele geografice din apropiere. La început le citea în gând Klarei neînsuflețită, aflată sub bucățile de gheață, apoi micuței făpturi

Călătorii în imaginarul literar

pentru care se străduia să obțină recompensa dorită, laptele atât de vital pentru ea.

Basmele scrise devin prilej pentru drumurile săptămânale la Gnadental. Cu acest prilej Bach constată schimbările impuse în colonie de reprezentanții puterii. În sufletul lui se împletesc diferite stări: de uimire, de groază, de liniște, de spaimă, de revoltă, de deznădejde. Lumea nu-l mai accepta ca profesor, doar indirect participa la viața coloniei. După o perioadă cu recompense materiale pentru scrierile sale, chiar și Hoffman renunță la serviciile sale scriitoricești. Deși nu mai scrise de mult timp, Bach își continua călătoriile la Gnadental, fiind martorul exagerărilor politice și măsurilor inumane luate și în această colonie: pedepsirea lui Dürer și a lui Hoffman, conflictul dintre generații. Întorcându-se spre fermă, Bach încerca să întrevadă înspăimântătorul viitor pentru el și fetiță: „Știa că n-o să mai vină în Gnadental. Că n-o să mai inventeze povești. Că n-o s-o lase pe Anntche printre oameni. Niciodată.” (279).

Mai târziu, drumurile săptămânale la Pokrovsk, la cei doi copii duși cu forța la orfelinat, îi ofereau lui Bach posibilitatea să cunoască multe momente spontane sau relatate din viața celor doi copii. Aducea alimente și fructe, în schimb își umplea sufletul cu vorbele și privirile copiilor atât de mult doriți. Pentru Bach a rămas un singur lucru cu adevărat important, copiii. La gândul că după ce vor crește se vor întoarce la amintirile copilăriei și vor vizita ferma, Bach, cu puterile slăbite, repară tot ce se poate și adună provizii de lemne și alimente. Pe ușa clădirii a scris cu vopsea *Casa de copii Internaționala a treia*, o idee neîmplinită a lui Hoffman, activistul care l-a Îndemnat să scrie basme. Ultima vizită la Pokrovsk anihiliază orice urmă de speranță din sufletul profesorului. Cei doi copii, ajungând la o anumită vârstă, și-au asumat propriul destin. În sufletul lui Bach, drumurile spre orașul orfelinatului au fost încheiate cu insuportabilă brutalitate.

Călătorii scurte de evadare din cotidian. În compensație, aproape zilnic avea *ore de vizite*, deplasându-se, pe jos sau cu cămila, spre piața din centrul localității, spre malul fluviului,

Călătorii în imaginarul literar

spre repere din apropiere⁴. Direcția deplasării era stabilită cu strictețe: în zilele cu soț spre Volga, iar în cele fără soț se îndrepta spre întinderea nesfârșită de pământ a stepei. Cu fizicul parcă transfigurat, deși avea doar treizeci și doi de ani, „cu genunchii veșnic îndoți, cu spatele înțepenit și capul cufundat între umerii gârbovi” (17) dorea să vadă culoarea și transparența undelor cristaline ale fluviului, iar în perioada rece admira strălucirea gheții în bătaia palidelor raze ale soarelui, stratul de zăpadă care acoperea podul de gheață al fluviului sau ochiurile de apă ivite în dantelăria gheții de la mal. Nu uita să guste apa din Pârâul Soldatului care nu îngheța nici în iernile cele mai crunte. În zilele de primăvară sau vară, contrar sătenilor preocupați să se adăpostescă atunci când se declanșa o furtună, profesorul Bach avea o adevărată ciudățenie: iubea furtuna, trăind din plin descătușarea fizică și psihică în unison cu dezlănțuirea naturii, „o anumită iubire de furtună trădează o nevoie existențială de intensitate și o fugă de banalitate.” (Chevalier, Gheerbrant, 1994.: 80). Imaginea solitarului profesor aflat în plină furtună din imensitatea stepei ne amintește de motivul biblic *scara lui Iacob*, semnificând vibrația omului între cei doi poli. Ea ne reamintește că „evoluția Omului, însăși viața sa, se înscrie între pământ și cer” (Souzenelle, 2021: 79). Bach era singurul care mergea în stepă:

„își sfâșia gulerul cămășii, descoperindu-și pieptul fragil, își arunca fața în sus și deschidea gura.” (Iahina, 2018: 20). Revenindu-și, într-un târziu, cu hainele murdare de noroi, cu zgârieturi pe față și pe mâini, cu părul plin de scaieți, Bach „se ducea acasă, de obicei descoperind că toți nasturii de la cămașă îi erau smulși.” (20).

Viața la fermă în prezența Klarei avea un anume farmec. Profesorul se simțea copleșit de prezența tinerei soții, se bucura de liniștea și tenacitatea naturii, se mulțumea cu tot ce primea

⁴ Podul Cartofilor, Pârâul Soldatului, Gropile Porcilor, Malul de Lemn-dulce, Râpa celor Trei Boi, Groapa Murelor, Vâlceaua Țanțarului, Dealul Morii, Lacul Păstorului, Mormântul Diavolului – toponime sugestive pentru specificul zonei geografice și preocupările localnicilor.

Călătorii în imaginarul literar

de la viață. Cu toate acestea nu poate renunța la Gnadental. A plecat de la fermă până nu s-au revărsat zorii și a trecut pe gheața care stăpânea apa fluviului. Ajuns în colonie este surprins de imaginea unor case pustiite din colonie printre care și cea a morarului Wagner. Nedumerit de cruzimea prin care „colonia mică de pe Volga fusese lipsită de cele mai prospere gospodării” (85), Bach se grăbește să ajungă la fermă înaintea răsăritului, convins că era periculoasă ieșirea pe drum.

Timp de un an de zile cât a durat Războiul Civil⁵ (86) profesorul nu s-a mai întors în colonie. După ce au încetat intervențiile militare în zonă, Bach mai încearcă să ajungă la pastorul Händel cu speranța că va primi încuviințarea pentru căsătoria religioasă cu Klara. Dorea să-i aducă soției o bucurie și speranța că poate vor avea un copil. Imaginea satului îl înfiora, „distingea semne că nu vremea, ci războiul își făcuse mendrele aici: și ferestrele, și pereții, și gardurile erau lovite de gloanțe și obuze.” (87). Apogeul înfiorării a fost când a ajuns în piața tarabelor de odinioară. Acestea lipseau, locul lor fiind luat de un abator improvizat unde au fost sacrificate cu bestialitate animalele localnicilor confiscate de oficialii din zonă. În această colonie, unde cruzimea a înlocuit viața liniștită și organizată, Bach nu mai dorea să-și aducă soția.

După câțiva ani, teama lui Bach că cei doi copii, Anntche și Vaska, se îndepărtează de el îi dădeau fiori. Nu poate stăvili gândurile lor de a cunoaște împrejurimile cu toată întristarea care îi apăsa sufletul. Pe neașteptate Anntche o zbughește spre adâncul pădurii, urmărită îndeaproape de Vaska. Zona aceasta, necunoscută încă fetiței, i-a atras atât de mult că ziuă întreaga au cutreierat desișurile spre disperarea profesorului. Întoarcerea celor doi copii, cu chipurile zâmbitoare și mulțumite, a mai temperat, pentru o scurtă perioadă, temerile adultului.

După terminarea muncii în fermă, Bach se retrăgea la malul fluviului și își depăna gândurile. Se bucurase că fetița a început să vorbească cu sprijinul băiatului, dar se și temeă că cei doi ar fi în stare să îl părăsească într-o bună zi. Își pregătea, în timpul

⁵ În perioada 1918-1919 au avut loc multe evenimente-cheie, în zona coloniei germane Gnadental s-au deplasat peste 200 de vase de război și nave aeriene.

Călătorii în imaginarul literar

acestor ieșiri la malul apei, tot felul de strategii prin care să împiedice plecarea fetei. Întârzia pe malul apei, alteori rămânând noaptea întregă, prins de neliniștea viitorului fetei. Aici l-a văzut un activist de partid care cerceta zonele izolate pentru a duce copiii neșcolarizați la Pokrovsk, la casa de copii Clara Zetkin. Sosirea neașteptată a celor doi, Anntche și Vaska, în acest moment neprielnic declanșează nenorocirea. Copiii sunt luați în barcă de tânărul activist și duși la orfelinat. De acum alte drumuri își vor face loc în sufletul lui Bach.

Călătorii de a descoperi necunoscutul. Invitația trimisă de Udo Grimm îl determină pe profesorul Bach să renunțe la prudența de a călători spre ținuturi necunoscute, cu toate că semnele din acea zi prevesteau o primejdie. Scrisoarea a devenit o adevărată provocare pentru profesor. A plecat la debarcadier și, însoțit de kârgâzul Kaiser, cel care adusese scrisoarea, cu chipul sobru și posac, traversează fluviul, ajungând la un povârniș greu accesibil. Apa fluviului este mereu prezentă în călătoriile profesorului, dovedindu-se „simbolul energiilor inconștiente, a puterilor nedeslușite ale sufletului, al motivațiilor secrete și necunoscute.” (Chevalier, Gheerbrant, 1994: 116). Cu dificultate, cu nenumărate căzături, profesorul urcă muntele. Cei doi pătrund într-o întunecoasă pădure de stejari, paltini și plopi ceea ce-i dă apăsătoare temeri profesorului, dar în prima poiană întâlnită descoperă casa lui Udo Grimm, situată parcă într-un tărâm mirific, izolată de tumultul civilizației. Bach acceptă propunerea lui Udo Grimm, fără condiții, timorat de îndrăzneala acestui om înstărit, incisiv și hotărât, dar complăcut într-o hrubă a mizeriei⁶. Drumul la întoarcere nu i s-a mai părut așa de chinuitor profesorului. Într-un moment de încântare, a admirat întinderea de apă „orbitor de albastră, strălucitoare, plămădită numai din scânteierile soarelui de amiază, de la o zare la alta.” (Iahina, 2018: 33). Dincolo de bariera acvatică se întindea „stepa acoperită de aburul verde al primelor ierburi, și pâraiele șerpuint prin stepă, și depărtările de un albastru întunecat....” (33). Emoționat de

⁶ La fel cum percepușe Oliver Twist casa unui client al dricarului Sowerberry, pe care îl însoțea într-un cartier al săracilor.

Călătorii în imaginarul literar

frumusețea naturii descoperită într-un loc așa de ascuns privirii, profesorul își pierde echilibrul, rostogolindu-se pe râpă în urma kârgâzului. A constatat că acest loc de basm poate fi neașteptat de primejdios, dacă ignora prudența.

O altă provocare a necunoscutului pune stăpânire pe gândurile profesorului. Chinuit de despărțirea de cei doi copii, Bach pornește spre Pokrovsk. Speră să găsească orfelinatul și să-i revadă pe cei care timp de câțiva ani i-au luminat viața. Ieșit din izolarea autoimpusă la fermă, Bach vroia să se ferească de mulțime: „Dacă ar fi fost după voia lui, s-ar fi făcut nevăzut pe loc ori s-ar fi transformat într-un șoarece, ca să se furișeze neobservat pe pământ – atât de tare se dezobișnuise de priviri străine îndreptate spre el și de forfota mulțimii.” (385). La orfelinat reușește să-i vadă pe cei doi copii aflați la o repetiție a unei scenete. Tunși, cu haine la fel, șablonizați, cu vocea înstrăinată, Anntche și Vaska s-au obișnuit cu noul cămin. Retras din sala de repetiție, Bach se consolează cu ideea că lui i-a mai rămas doar șansa de a-i păstra doar în suflet pe „acești copii ciudați și străini, care, cine știe de ce, își imaginase că sunt ai lui..” (289).

Drumurile de acomodare într-un tărâm de basm.

Profesorul Bach, după primul drum spre ferma lui Grimm, cu gândul de a preda limba germană fiicei acestuia, era încântat de priveliștea minunată și cuprins de un optimism inexplicabil. Paravanul fixat de Grimm cu gândul să-și protejeze fiica îl descumpănește pe Bach. Încearcă să plece de la fermă, rătăcindu-se însă într-o zonă mai măloasă a grădinii. Balta și mълul, ca materie informă, „marchează starea precară, nediferențiată de unde poate răsări germenul vieții [...], dar de unde începe și dezagregarea, moartea” (Evseev, 1994: 20). Locurile acestea în care rătăcește Bach parcă anticipează momentele cruciale din viața sa. Stângăcia în mișcări, dezorientarea îl înspăimântă și astfel locul de basm se dovedește un labirint din care anevoie reușește să scape. Totul din jur i se părea straniu, neobișnuit fiind cu regulile familiei, supus indirect la aventuri nefericite, Bach cel insingurat nu reușește să facă față provocărilor. Cu greu află câteva detalii despre viața Klarei, rămasă orfană, crescută de doica surdă Tilda

Călătorii în imaginarul literar

și de tatăl ei preocupat de averi. Împins de curiozitatea de a cunoaște mai multe despre adolescența rămasă după paravanul de pânză deasă din porunca lui Grimm, profesorul repetă călătoriile pe celălalt mal al Volgăi fără să se mai îngrozească la escaladarea povârnișurilor și la prezența evenimentelor nedorite.

Călătoria, formă de evadare dintr-un mediu al constrângerilor/ fuga de limitări. Klara devine conștientă de severitatea exagerată impusă în familie de tatăl ei. Venirea lui Bach pentru orele de germană a fost șansa de a cunoaște pe cineva: să-i schimbe preocupările și să-i asculte gândurile. Scurtele mesaje scrise pe marginile cărților cu opere ale clasicilor germani și-au găsit un puternic ecou în sufletul profesorului solitar. Atât Klara cât și Bach așteptau orele de germană, moment de descătușare sufletească. Decizia lui Grimm de a pleca în Germania pare să pună capăt acestei comunicări abia înfiripate. Dacă Bach a așteptat cu deznădejde ocazia să se întoarcă la ferma lui Grimm, după ce citise mesajul Klarei, tânăra a fost mult mai hotărâtă, a fugit din compartimentul trenului în care se afla cu tatăl ei și cu Tilda, servitoarea. Reușește să ajungă în Gnadental, după călătoria cu bacul pe Volga și apoi cu o căruță.

Klara a rămas puțin timp în colonie. Deși a mărturisit că vrea să devină soția profesorului Bach, tânăra nu primește acordul pastorului Händel. La presiunile localnicilor nici părinții nu-și mai duc copiii la școală, starostele Dietrich fiind obligat să aducă alt Schulmeister. Conștientă că din cauza ei s-au nemulțumit localnicii, Klara pleacă din casa profesorului. Bach, slăbănog și fragil, la rândul lui, nu poate accepta constrângerile comunității, părăsește Gnadentalul, urmând-o pe Klara. Tânăra își asumă călătoria spre fermă, renunțând la tot ce avea comunitatea Gnadental, dar de care nu s-au putut bucura. Aflat în fața școlii, „Bach a încremenit pentru o clipă, apoi a pornit spre Volga. Nu știa de ce, i s-a părut că așa era mai bine.” (Iahina, 2018: 72). Amândoi au sperat că prin plecarea din Gnadental vor depăși momentele brutale cu care i-a întâmpinat societatea.

Călătorii în imaginarul literar

Dar viața își arată fețele ei neprăvăzute pentru profesorul dornic de liniște și tihnă. Copleșit de realitatea brutală, fără soția care se prăpădise la naștere, cu o micuță doar de câteva ceasuri, într-o sărăcie la limita existenței, izolat de lumea bulversată de evenimentele politice și sociale, neacceptat de colonia natală, Bach simte nevoia să se desprindă măcar imaginar de acest loc. Cu gândul se îndreaptă spre Gnadental și celelalte colonii, spre Saratov cu impresionantele lui biserici, spre Kazan cu minaretele colorate, spre imperialul Petersburg, chiar și spre Marea Germanie. Sufocanta tragedie survenită nu-i dă răgaz nici măcar pentru această salvatoare călătorie imaginară, „ în inima lui obosită nu era loc pentru lăcomie și curiozitate.” (130).

Mulți ani mai târziu, Bach ignoră realitatea din țară aflată sub stăpânirea bolșevică și pornește în călătorie pe Volga, încercând să părăsească ferma, cea care îi îndepărta de lume. Și-a propus o călătorie spre *lumea din afară*, dorea să ajungă la Moscova în speranța că va obține pașapoarte pentru Germania Barca veche și foarte mică era o amenințare pentru o astfel de călătorie. Întâlnirea cu un vapor pe apa involburată ar fi devenit foarte primejdioasă pentru el și Anntche dacă matrozul nu i-ar fi avertizat din depărtare. Traversarea orașului Saratov a devenit prilej de a cunoaște schimbările din societatea rusă petrecute în ultimii ani. Buimăcit de aglomerația orașului, se simte neputincios, și, în disperarea provocată de necunoscut, găsește insolita varianta să o lege pe fetiță de el, de teamă să nu o piardă. Sentimentul apăsător era provocat și de pierderea glasului, survenită în urma tragediei de la fermă: moartea soției Klara la nașterea fetiței, cu care a rămas însărcinată în urma violării ei de către niște tâlhari, o neînchipuită catastrofă în spațiul domestic. În gară, la vârsta de peste cinci ani, Anntche articulează primele sunete, spre bucuria părintelui adoptiv. Confruntat cu schimbarea urbană, Bach se simte depășit de aspectele concrete ale societății pe care le percepe în dimensiuni hiperbolice: „...goneau șuvoaie nesfârșite de oameni. Printre ei, ca niște pești mecanici, se strecurau tramvaie și automobile; încet, ca niște raci se târau căruțe și trăsuri; copacii legănându-se golași erau algele; stâlpii de electricitate și felinarele se înălțau ca niște tulpini de plante.” (289).

Călătorii în imaginarul literar

Înspăimântătorul oraș perceput de profesor ne amintește de o altă imagine dezolantă a orașului modern: „Fiecare mare metropolă este un labirint și fiecare își are monstrul său devorator. Eu nu l-am identificat decât în revărsarea monstruoasă a fluviului inform și bolborositor de idivizi bipezi care nu se mai deosebesc între ei.” (Matei, 2004: 59). În confruntarea dintre adevăr și mister, profesorul optează pentru mister, lăsând posibilitatea imaginației de a alege aspectele care îl fascinează. Aceeași părere despre tainele ascunse de marile aglomerări urbanistice este confirmată, cu alte tonalități, și în alte consemnări: „Orașele [...] sunt fragile, amenințate de rupturi și dezorganizare, într-o continuă căutare a formelor și identității.” (Petrescu, 20014: 76). Dezolat în impactul cu civilizația, profesorul constată că fără bani nu este posibilă deplasarea spre Germania, deoarece mileurile bătrânei Tilda nu au putut fi valorificate. Este nevoit să renunțe, mai ales că strigătul fetiței în gara aglomerată, survenit ca o eliberare de sub cruntele emoții ale călătoriei, i-a provocat o spaimă greu de stăpânit, salvându-se doar prin fugă de milițianul aflat în apropiere. Singura soluție într-o astfel de situație era întoarcerea la ferma de pe malul fluviului Volga.

Dar spațiul casnic abandonat a devenit adăpostul unui copil vagabond, Vaska. În peregrinările sale, atras de liniștea casei, dorea și el să cunoască realitatea: ce se întâmplă acum în ferma neamțului care îngrijea o fetiță albicioasă. Libertatea în care a crescut Vaska îl determină să riposteze la toate normele impune de profesorul Bach, astfel că apar conflicte, deși este acceptat și ocrotit la fermă. Cei doi copii se obișnuiesc cu schimbarea din viața lor, comunică prin semne și se amuză în domesticul ocrotitor cum devenise această fermă, amândoi fiind adoptați de istovitul profesor. Cu toate că a fost acceptat la fermă, îmbrăcat și hrănit, băiatul se simțea constrâns de regulile rigide ale profesorului. După ce a primit cojoc și ghete, gândul lui se îndrepta spre zări cât mai îndepărtate: „Acum, cu echipamentul ăsta, pot să mă duc unde vreau eu! Și-n satul vecin, ba chiar și pân' la Caspica.” (Iahina, 2018: 233). În plină iarnă, cu gândul să nu-i fie luat cojocelul, Vaska se pornește spre pădure. Însoțit îndeaproape de fetiță, cutreieră peisajele de basm fără un gând anume, doar bucurându-se de natura înveșmântată cu straie de

Călătorii în imaginarul literar

zăpadă. Rătăcesc prin nămeți, dar șuierul crivățului îi împiedică să se îndepărteze. În căutarea lor a venit Bach, speriat și tăcut îi duce în grabă spre casă.

La sfârșitul iernii inevitabilul s-a înfăptuit, Vaska a părăsit ferma. Dorul de libertate îl impulsionează pe Vaska spre lumea cu care el a crescut și părăsește spontan ferma, fără să-și însușească nimic. Dar realitatea care îl atrăgea avea și ea enorm de multe necunoscute pentru acest novice. Anntche a regretat plecarea lui Vaska și a încercat să-l caute în pădure. Deoarece articula doar silabe, strigă în disperare doar pe jumătate numele băiatului: Va! Va! Va!. Aleargă cu trupul ei firav, strigând din răspuțeri cu glasul subțire și anemic numele celui care îi oferise primele bucurii ale copilăriei. Doar în cămașa de noapte, la fel ca profesorul pornit să o protejeze de vitregiile pădurii, fetița alerga fără țintă, cu gândul că îl va întâlni pe prietenul ei de joacă și primul dascăl în dificilele exerciții de vorbire. Lupta cu mărăcinii, cu bălțile, cu hârtoapele, cu gropile, cu buturugile, cu frunzele putrede, cu pârâiașele reci strecurate printre rădăcini ciuntite a sleit puterile celor doi. Vaska nu a fost găsit, iar fetița a fost copleșită de tristețe. Aproape zilnic pornea de acasă în căutarea prietenului plecat pe neașteptate. Fetița împreună cu Bach, plecat să o însoțească, au cercetat pădurea din jur, au sfredelit cu privirea zărilor îndepărtate. Toată împrejurimea s-a transformat într-un spațiu al căutărilor și al istovirii, dar fără să afle vreun detaliu îmbucurător. Terorizat de ideea că i-ar putea pleca fetița, profesorul a blocat ieșirea din cameră, dar constrângerea s-a dovedit inutilă. A spart geamul și tot a fugit în căutarea prietenului. Disperat, Bach a încercat toată noaptea să facă zgomot bătând cu pisălogul într-o găleată de tablă. Nu a găsit fetița și, neputincios, își făcea autocritica pentru egoismul lui în încercarea de a izola această ființă dornică de libertate. Ajuns acasă, a observant fetița adormită pe patul ei, îmbrăcată și încălțată, istovită de drumul chinuitor. Nu s-a mai împotrivit plecărilor ei zilnice, conștient că fetița se obișnuise cu realitatea înconjurătoare, a învățat să se întoarcă singură, să se protejeze, pe cât era posibil, de capcanele pădurii. Fiecare dintre ei, pe rând, a experimentat dorința de evadare dintr-un loc rigid, cu multe reguli obositoare.

Călătorii în imaginarul literar

La sosirea toamnei s-a întors și Vaska, călătoria l-a maturizat, ajutându-l să decidă că va fi mai în siguranță la fermă. Realitatea în care a evadat s-a dovedit dură după urmele păstrate pe față, semne ale unor altercații cu necunoscuți. Afețiunea pentru profesor și fetiță l-a determinat să le aducă lucrșoare care să-i bucure: câteva bucățele de ciocolată și câteva discuri în limba germană pentru gramofonul învechit. Cu stângăcite le-a pus în bucătărie, evitând momentul oferirii darurilor.

Călătoriile disperării. După atrocitățile Războiului Civil, Bach nu a mai părăsit ferma, doar urmărea cu privirea călătorii care încercau să traverseze Volga. Tot mai des a observat oameni precar îmbrăcați rătăcind pe malul apei. A înțeles adevăratul motiv pentru care oamenii își părăseau locuințele și rătăceau prin troiene, erau mânați de foame: „erau atât de istoviți, încât mâinile și picioarele lor, ieșind din zdrențele care le înfășurau trupul semănau cu niște bețișoare, iar chipurile – cu niște măști mahnite.” (Iahina, 2018: 92). Mulți și-au pierdut viața rămânând cu trupurile înțepenite pe malul apei. Bach, care se considera un ateu, a dorit să rostească o rugăciune luterană și să le îngroape trupurile neînsuflețite, preluând misiunea unui sacerdot. Foametea cumplită⁷ (93) a schilodit și ucis mulți copii porniți în căutarea hranei pe malul Volgăi sau încercând să treacă spre celălalt mal: „Chipuri mici, bătrânicioase, priviri mohorâte, animalice, dinți înnegriți de scorbut, cefe ca blana de câine râios, mâini ca niște gheare costelive de pasăre” (93). Lipsa hranei transforma copiii în niște arătări deznădăjduite, mulți pierzându-și viața înainte să-și pună în gură o fărâma de mâncare în această călătorie a deznădejzii.

Sosirea unui grup de tâlhari înarmați la fermă a zguduit sufletul lui Bach. Distrugerile materiale provocate erau neînsemnate față de ceea ce a zguduit echilibrul afectiv al familiei: violarea Klarei de către acești tâlhari. Neputincios, trântit la podea de către tâlhari, amenințat cu moartea, lovit cu

⁷ Foametea din Povolgia, în perioada 1921-1922, a răpus aproximativ 5 milioane de adulți, rămânând peste 1,5 milioane de copii fără părinți, adăpost și hrană.

brutalitate, Bach își pierde cunoștința în timpul acestui cumplit moment. Când și-a revenit, și-a revăzut soția goală, iar „brațele ei subțiri se odihneau pe pântecul rotunjit, acoperind și apărând. Ochii îi erau închiși, trăsăturile feței neclintite – dormea. Iar buzele ei surâdeau” (103). Dorința Klarei de a avea un copil o determină să transforme această dramă într-o speranță, dar Bach nu a putut înțelege, devenind pentru el o puternică traumă. De atunci el nu a mai articulat nici un cuvânt. Sarcina Klarei i-a dezlănțuit „gândurile lui oribile și fanteziile lui dezgustătoare” (107). Dar faptul că pentru Klara sarcina era o bucurie era de ajuns pentru sufletul lui Bach. Deși era epuizat de „gânduri și sentimente, de îndoieli și reproșuri față de sine” (107), cu toată neliniștea copleșitoare din suflet, Bach asistă și își ajută soția la naștere. Cu sufletul copleșit de emoție și dezgust, Bach se retrage din casa în care abia se născuse fetița și a pornit spre râpa ce îl ducea spre fluviul înghețat. Oprit la mijlocul apei înghețate nu știe ce să facă. Orgoliul bărbătesc și rațiunea se confruntau cu duritate. Asemeni lui Iacob (Lefebvre, 2020: 58), nu găsește un răspuns convingător pentru familie. Ia o decizie de moment. Acceptă până la urmă varianta să se întoarcă și să aprindă focul în sobă pentru a veni în ajutorul soției slăbite după naștere. La fermă îl aștepta o pedeapsă a gândurilor acuzatoare. Soția lui murise din cauza hemoragiei și Bach s-a văzut neputincios în fața tragediei familiale și cu un copil nou-născut care trebuia adăpostit și hrănit. Conflictul interior este brusc înlocuit de dor și regret pentru pierderea soției. Încercarea de a se ocupa de ordinea din casă nu a reușit să-l consoleze, „dorul adormit undeva înlăuntrul său se trezea, săgetându-l dureros în cap și în piept.” (Iahina, 2018: 129). Retras dincolo de tumultul problemelor din colonie, izolat de lume, obosit și neîndemânatic, a rămas să crească un copil care nu-i aparținea, dar fără vină că venise pe lume.

Urletele fetei înfometate și înfrigorată îl deșteaptă pe Bach din momentele de reverie petrecute în ghețarie lângă trupul neînsuflețit al soției Klara. Fără cele mai sumare informații despre creșterea nou-născuților Bach constată că nu știe ce să facă și pornește cu fetița spre Gnadental cu gândul să o abandoneze pe scările bisericii. Nu a reușit să lase fetița, care

Călătorii în imaginarul literar

primise trăsăturile Klarei, nici la biserica deja părăsită, nici la casa parohială, nici la starostele Dietrich, nici la casa pictorului Fromm sau pe scările altei case de oameni înstăriți. Cu gândul la Klara nu a renunțat la acest copil nevinovat. Strădania de a găsi lapte pentru hrănirea fetei îl face să abandoneze orice norme civice sau de politețe. Tăbărând în mai multe gospodării, multe jefuite sau abandonate, cu greu reușește să procure lapte și să se întoarcă la fermă. Repetă această călătorie de a procura lapte fetei, dar a treia oară este prins și tratat ca un hoț. Iertat și sprijinit de activistul Hoffman, profesorul primește lapte de la localnicul Böll în schimbul unor proverbe și zicători scrise și commentate. Mai târziu Hoffman i-a cerut lui Bach să scrie basme, treptat s-au adunat peste o sută de consemnări. Aceste scrieri erau copiate de către Hoffman, semnate cu pseudonimul Hobach, după ce adăugase câteva concluzii ideologice, puse apoi în cutia poștală a tipografiei la ziarului „Volga Kurier” din Pokrovsk. Au fost publicate cu regularitate în rubrica săptămânală dedicată folclorului. Localnicii Gnadentalului erau profund impresionați de farmecul poveștilor, motivați de mesajul lor se mobilizau în nenumărate activități în folosul comunității. Bach se bucura că indirect participă la bunăstarea coloniei.

O altă călătorie nocturnă spre Gnadental o face Bach din disperarea că fetița nu vorbește. Deși avea câțiva anișori, fetița comunica doar din priviri. Speriat că micuța nu se va acomoda societății, Bach pleacă în colonie și „a furat gramofonul și niște discuri (pe unele erau înregistrate versuri de Goethe în interpretarea artiștilor Teatrului Dramatic din Berlin...)” (230). Bach și-a imaginat că fetița va putea învăța să vorbească. Experimentul lui s-a dovedit inefficient. Chinuit de acest gândul că nu poate să ajute fetița să vorbească, Bach o duce cu luntrea peste Volga să o înscrie la creșă. Pe marginea cealaltă a fluviului este cuprins de o teamă năucitoare că o va pierde pe micuță. Copleșit de starea lui maladivă, ajunși pe celălalt mal, o ridică pe fetiță înapoi în barcă: „Bach s-a ghemuit și a împins-o în sus – cu capul, cu pieptul, cu umerii – ca să poată ajunge înăuntru.” (254). S-a întors în grabă spre fermă, ușurat că de data aceasta a reușit să o salveze de pericolul lumii sovietice aflată într-o imensă schimbare ideologică și morală. Durerea i se amplifică

Călătorii în imaginarul literar

atunci când asistă, aflat în Gnadental, la plecarea pionierilor într-o tabără în stepă însoțiți de un activist de partid. Simțea că sunt duși spre îndoctrinare, pierzanie, fără întoarcere, așa cum au fost duși copiii de către *Fluierașul din Hamelin*.

Disperarea profesorului atinge noi cote când constată că fetița lipsește din casă. O caută înnebunit de spaimă și o găsește șezând pe bancheta din luntre. Lungile alergări în jurul fermei s-au dovedit inutile, plecarea fetiței dădea un puternic avertisment profesorului că nu poate să o izoleze de lume, oricâte primejdii s-ar ivi. Înduplecat de insistența fetiței, Bach pornește cu luntrea pe apa întunecată a fuvii „ca pe o mare de cerneală. Cerneala se lovea de marginile bărcii, cerneala inunda orizontul - și nu se deslușea unde se termină râul și începe stepa, unde se termină stepa și începe cerul.” (261). Frica îl stăpânea pe Bach nu numai pentru primejdiile ascunse ale apei cu valuri unduite, ci și de ungherele întunecoase ale lumii aflate dincolo de ferma lor. Schimbările dure din viața comunității sub presiunile politice îi amplificau și confirmau aceste temeri.

Singurătatea ajunsă la dimensiuni insuportabile îl determină pe Bach, contrar hotărârii luate cu câțiva ani în urmă, să călătorească din nou spre Gnadental. Liniștea apatică din corpul lui Bach, instalată după plecarea copiilor, confirma gândurile de împăcare cu lumea, recunoscând-și neputința de a influența cu ceva tot ceea ce primise o altă evoluție în ultimii ani. Cuprins de un dor răvășitor, asemeni dorului de călătorie care stăpânesc personajele lui Panait Istrati, și profesorul Bach trece din nou Volga în plină noapte. Cutreieră străzile coloniei cu o absență în suflet, fiind purtat de gândul de a merge mai departe. Constată începerea furtunii, dar nu-l mai sperie, parcă ar întoarce spatele tuturor, își vede liniștit de drum: „...nu era în sufletul lui nici spaimă, nici emoție - privea stihia dezlănțuită indiferent, fără nici cea mai mică tresărire. Nu îi era frică” (398). Cu sufletul împietrit după toate câte au trecut peste el, Bach se întoarce spre casă. La fel ca pentru eroii din basmele lui Creangă, și pentru Bach casa primește diverse valențe, „poate fi considerată fie un punct de plecare, fie punct de întoarcere, voiajul fiind o fugă, un exil.” (Chiciudean, 2004: 48).

Călătoria spre sine. Tragedia din familie, refuzul lumii de a-l accepta și abuzurile suferite îi provoacă o închistare în propriile gânduri. În timp, conflictul cu lumea se diminuează, ajungând să dispară, eliberându-se de teroarea ideologiei care confisca creierile. Se retrage în preocupările de la fermă, încercând să se distanțeze tot mai mult de oameni. Timpul calendaristic⁸, restrâns la universul vieții din Gnadental, de fapt, este o radiografie a evenimentelor din întreaga țară aflată sub dictatura comunistă. Izolarea devine o formă a refuzului față de indoctrinarea în masă a populației. Bach remarca în societatea nouă două categorii de oameni: cei fricoși și cei tăcuți. Îl dezgustau aceste atitudini ale oamenilor și nu se regăsea în rândurile lor deoarece „îl plictiseau: și oamenii-șoareci – mărunți, neliniștiți, și oamenii-pești – gravi, cu ochii bulbucați, semănând cu niște crapi leneși.” (Iahina, 2018: 410). Acceptă ideea că toate bunurile materiale vor fi lăsate celor care vor locui la fermă. Ia decizia că e timpul să înfrunte realitatea, împăcat cu tot ce i-a oferit viața.

Volga sau călătoria prin istorie. În călătoria ei nesfârșită, apa fluviului Volga a fost pentru Bach martor, element benefic, dar și necruțător ucigaș. Primele două aspecte au pondere considerabilă. S-ar crede că sunt ținute cu avariție de apele fluviului toate detaliile despre ceea ce s-a întâmplat în sufletul acestui călător purtat de gândurile lui dezinteresate, atât în apropierea fluviului, la suprafața apei sau în adâncurile ei. Trăirile sufletești au fost învăluite de răcoarea stropilor, de undele răsfrânte în cercuri line, de strălucirea întinderii de apă cu licăriri în variate nuanțe. Alteori, parcă apa fluviului a

8 Calendarul lui Jakob Ivanovici Bach: cuprinde două decenii (1918-1938), este așezat la sfârșitul romanului și cuprinde denumirile anilor: 1918-Anul Caselor Nimicite, 1919-Anul Smintirii, 1920-Anul Vițeilor nenăscuți, 1921-Anul Celor Flămânzi, 1922-Anul Copiilor Morți, 1923-Anul Mușeniei, 1924-Anul Întoarcerii, 1924-Anul Oaspeților, 1925-Anul Recoltei Nemaivăzute, 1926-Anul Presimțirilor Rele, 1927-Anul Grânelor Tăinuite, 1929-Anul Fugii, 1930-Anul Răzvrătirii, 1931-Anul Marii Minciuni, 1932-Anul Marelui Zăgaz, 1933-Anul Marii Flămânziri, 1934-Anul Marii lupte, 1935-1938, Anul Veșnicului Noiembrie, Anii Peștilor și ai Șoarecilor (Iahina, 2018: 439).

Călătorii în imaginarul literar

amplificat temerile, neliniștile sau spaimetele din sufletul lui, luându-și o culoare închisă, rece și apăsătoare. Volga cunoștea și tănuia toate trăirile vieții lui Bach: optimismul sau timiditatea, împlinirile sau eșecurile, cutezanța sau indiferența, implicarea sau revolta, bucuria sau amărăciunea, consolarea sau deznădejdea. De la spaima că va fi strivit sub sloiurile de gheață la începutul primăverii, că înghite trupurile celor sfâșiați de foame, că ia sufletul singurului ajutor, fiind vorba de Hoffman, că va atrage zburdălnicia celor doi copii crescuți cu mult sacrificiu, la puținele momente de împăcare sufletească, Volga îl ajuta să păstreze legătura cu lumea aflată în complexitatea evenimentelor politice. Trăirile lui Bach erau strânse în valurile fluviului și purtate fără urmă, lăsându-i un gol imens în suflet

Călătoria în adâncuri acvatic. Aflat la malul apei, descumpănit din cauză că pierduse legătura cu cei doi copii transferați de la orfelinat, Bach încearcă să-și limpezească unele gânduri ce-i dădeau năvală. Prezența unei bărci în apropiere îi confirmă teama că este urmărit. Îndreptându-se spre urmăritori, alunecă de pe o piatră înclinată și este cuprins de lăcomia apei. Clipele petrecute în adânc s-au dovedit de o durabilitate uimitoare. Asemeni personajului Martin Eden, chiar și a scriitorului Jack London, se lasă vrăjit de universul acvatic. Parcă se derulau în fața ochilor secvențe cu persoanele și obiectele prezente în viața lui chinuitoare, realizând un spectacol terifiant susținut de un fantastic vizionar: Grimm, Tilda, tâlharii veniți la fermă, Hoffman. Lor li s-au alăturat : „Trupuri tinere, trupuri adulte. De bărbați și femei. De bătrâni și copii. [...] Zăceau și în aval, și în amonte, la dreapta și la stânga – oriunde-i poposea privirea. Leșurile acopereau fundul Volgăi – sau, mai bine zis, îl compuneau.” (433). Consolat că sfârșitul se apropie, eliberat de zbuciumul vieții, Bach a dorit să rămână în adâncul apei cu care corpul, parcă, dorea să se contopească. Acest episod epic se încadrează, la fel ca scrierile lui Théophile Gautier și nuvelele lui Guy de Maupassant, într-un

„fantastic puternic interiorizat” (Glodeanu, 2020: 249).
Imaginile fantastice sunt brusc secerate de cei doi

Călătorii în imaginarul literar

kârgâzi. Îl scot repede din apă, împiedecând împlinirea dorinței lui Bach de a rămâne pentru totdeauna în valurile netezitoare pentru trup și istorie. Aceste secvențe descriptive ilustrează teoria despre spațiul imaginarului: „atât cât poate fi definit, dacă are continuitatea, nu are și omogenitatea spațiului; iar dacă determinarea ca și concretețea lui, îl înrudesc cu întinderea, finitudinea manifestărilor sale nu-l împiedică să fie organic nelimitat.” (Burgos, 2003: 46).

Călătoria fără întoarcere. Bach este dus în barcă de doi kârgâzi, unul fiind Kaisar de la ferma lui Grimm, cunoscătorul detaliilor despre viața și preocupările profesorului. Bach a fost îndelung urmărit și, asemeni legendarului arhitect Hiram, este trădat doar din ignoranță, invidie și fanatism. Călătoria pe Volga devine o eliberare pe care o simte în adâncul sufletului. Nu cere lămuriri, este conștient că nu se poate opune arestării. Corpul lui reacționează eliberându-se de toate constrângerile emoționale: dispăre mușenia care îl chinuise ani în șir. La întrebarea adresată de unul dintre kârgâzi colegului său dacă pot pleca, răspunde Bach eliberat de orice fel de emoție, pregătit să înfrunte ultima parte a calvarului vieții: „-Eu sunt gata.” (Iahina, 2018: 436). Deși Bach era perceput de societate ca o persoană decadentă, un Cicicov, el a fost simbolul unor stări de conștiință excepțională. Cei doi copii adoptați de profesor ilustrează idealul de supraviețuire printr-un imens sacrificiu dus până la jertfa pentru viața altora, pentru continuarea vieții prin alții, amintind de legendarul nordic Ymir, numit și *gigantul vieții*.

Concluzii

Romanul se dovedește un interesant periplu cu zări filosofice, istorice sau fantastice, surprinzând metamorfozele timpului, reconstituind culoarea locală și atmosfera epocii. Manifestarea insolitului este pregătită minuțios, trecând de la un fantastic natural (al furtunii, al pădurii, al apei) spre dimensiuni fabuloase, o fascinantă incursiune în lumi imaginare, astfel și în această creație epică „fantasticul a constituit un refugiu în lumea imaginarului.” (Glodeanu, 2020: 6). Secvențele mirifice sau cele apocaliptice completează și

diversifică decorul dominant patriarhal în care profesorul Bach ar fi dorit să se izoleze într-o viață edenică.

Și în acest roman se poate observa că naratorul nu poate evita considerațiile despre istorie, conturându-se, ca și în alte texte narative, „o amplă și, totodată, tragică juxtapunere de evenimente, cu o mișcare a timpului modelată de memoria naratorilor și de meditația lor, supremul indiciu al desfășurării epice.” (Vlad, 2004: 45). Analizat din perspectiva cronotopului, în scenariul romanului se pot identifica, asemeni unei hărți, drumuri îndepărtate sau mai apropiate, diurne sau nocturne. Sunt rutele dus-întors parcurse de personaje, drumuri asumate sau impuse, drumuri parcurse cu încredere sau deznădejde, din curiozitate sau din disperare. Ele devin un răspuns al provocărilor determinate, fie de climatul familial, fie de cel social. Plecarea sau întoarcerea semnifică atitudinea personajului în complexul univers politic din care face parte și simbolizează căutarea libertății. Bach, intelectualul conștient de pericolul instaurării bolșevismului, încearcă să-și depășească teama, asumându-și rolul de opozant. Idealul său a fost supraviețuirea morală într-un sistem politic de șablonizare până la anihilarea particularităților individuale creative.

Drama profesorului este amplificată de constrângerile ideologice și, atunci când rutele reale nu mai pot fi parcurse, se transformă, datorită imaginației, în rute fantastice. Îmbrăcând mantia basmului, ideile profesorului îi oferă șansa de a critica vehement tarele societății în totalitarism. Conștient că, probabil, ecoul atitudinii sale poate fi ne semnificativ, nu renunță la convingerile sale ideologice. Înfruntă cu ultimele puteri vehemența regimului, dovedind că nu se teme și acceptând cu seninătate, poate la fel ca Quetzalcoatl (Matei, 1986: 15), impunerea unui drum fără întoarcere. Este călătoria spre lagărul de reeducare, condamnat fiind la cincispezece ani de captivitate.

Constatăm că și în arhitectura acestui roman, „călătoria e un simplu pretext, o invenție ca la Montesquieu în *Scrisori persane*, iar accentul principal nu cade pe natură, pe peisaj, ci pe critica socială.” (Popa, 1974: 7). Romanul se înscrie în galeria operelor moderne prin inițiativă, imaginație, inventivitate, părți componente ale creativității (Călinescu, 2005: 356), bazate pe

Călătorii în imaginarul literar

acuitatea propriei percepții a scriitoarei și concretizate prin combinarea dintre reînnoire și inovare în tehnica narativă. Punerea în evidență a idealului profesorului Bach (părții) în detrimentul mentalității coloniei germane (întregului), la fel și reîntoarcerea spre teme istorice asigură apropierea creației epice de postmodernism.

Referințe:

- Braga, C. (coord.) (2020). *Enciclopedia imaginariilor din România. vol. I Imaginar literar (Encyclopedia of Imaginaries from Romania. I. Literary imaginary)*. Iași: Polirom.
- Burgos, J. (2003). *Imaginar și creație (Imaginary and creation)*. București: Editura Univers.
- Călinescu, M. (2005). *Cinci fețe ale modernității. Modernism, avangardă, decadentă, kitsch, postmodernism (Five faces of modernity. Modernism, avant-garde, decadence, kitsch, postmodernism)*. Iași: Polirom.
- Cristea, V. (1979). *Spațiul în literatură. Forme și semnificații (Space in literature. Forms and meanings)*. București: Editura Cartea Românească.
- Chevalier, J., Gheerbrant, A. (1994). *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere (Dictionary of symbols. Myths, dreams, habits, gestures, shapes, figures, colors, numbers)*. I, II. București: Editura Artemis.
- Chiciudean, G. (2004). *Incursiune în lumea simbolurilor (Incursions into the world of symbols)*. Sibiu: Editura Imago.
- Evseev, I. (1994). *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale (Dictionary of cultural symbols and archetypes)*. Timișoara, Editura Amarcord.
- Glodeanu, G. (2020). *Între real și imaginar. Incursiuni în proza fantastică franceză din secolul al XIX-lea (Between real and imaginary. Incursions into nineteenth-century French fantasy prose)*. Cluj-Napoca, Editura Eikon.
- Grădinaru, M. (2020). *Viața și istoria germanilor de pe Volga. Oricât vrei să fugi, istoria te prinde din urmă, chiar dacă e istoria lui Stalin (The life and history of the Germans on the Volga. As much as you want to run away, history catches up with you, even if it's Stalin's history)*. Disponibil pe <https://ziare.com> > Cultura > istoria culturii si civilizatiei, accesat în 3.08.2021

Călătorii în imaginarul literar

- ***, (2020). *Istoria-etnicilor-germani-din-rusia (History-of-ethnic-Germans-from-Russia)*. disponibil pe <https://www.dw.com>, accesat în 3.08.2021.
- Lefebvre, Ph. (2020). *Afirmății intempestive ale Bibliei despre familie (The Bible's untimely statements about the family)*. București: Editura Spandugino.
- Matei, H. (f.a.). *Literatura și fascinația aventurii (Literature and the fascination of adventure)*. București: Editura Albatros.
- Oișteanu, A. (1989). *Motive și semnificații mito-simbolice în cultura tradițională românească (Mythological-symbolic motifs and meanings in the traditional Romanian culture)*. București: Editura Minerva.
- Popa, M. (1974). *Spații literare. Articole de istorie literară (Literary spaces. Literary history articles)*. Cluj: Editura Dacia.
- Souzenelle, de A. (2021). *Simbolismul corpului uman (The symbolism of the human body)*. București: Editura Herald.
- Vlad, I. (2004). *Romanul universurilor crepusculare: Thomas Mann, Robert Musil, Herman Broch, Witold Gombrowicz, Günter Grass, Curzio Malaparte, Heinrich Böll, L.-F. Céline (The novel of twilight universes: Thomas Mann, Robert Musil, Herman Broch, Witold Gombrowicz, Günter Grass, Curzio Malaparte, Heinrich Böll, L.-F. Céline)*. Cluj-Napoca: Editura Eikon.

~~~~~
Maria Holhoș, PhD, with *The Fairy Tale - source of knowledge* (2009). Member of The Research Center on the Imaginary “Speculum” (2007). Author of the volume *Basmul - lecturi critice* (2010), *The Fairy Tale - moments of reference* (2011), *Lecturi sumare* (co-autor) (2020).

Articles and critical studies published in collective volumes (*Incursions into the Imaginary*, 2007-2011, 2017, 2018; *Education from the Perspective of Values. Ideas, Concepts, Models*, 2013-2019), in cultural and scientific periodicals (*Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica*, Alba Iulia, *Journal of Romanian Literary Studies*, Târgu Mureș).

Andra Gabriela Holhoș, Teacher of English and Spanish at Sports High School, Alba Iulia. She graduated from the Faculty of Letters in Cluj Napoca (2010), master degree (2012). Member of the Research Center on the Imaginary “Speculum” (2015). Articles and critical studies published in collective volumes

Călătorii în imaginarul literar

(*Incursions into the Imaginary*, 2017, 2018; *Education from the Perspective of Values. Ideas, Concepts, Models*, 2014-2019), in cultural and scientific periodicals (*Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica*, Alba Iulia, *Journal of Romanian Literary Studies*, Târgu Mureș). Co-autor *Lecturi sumare* (2020).